

Čo sa v škole naučíš, v živote akoby si našiel?

Hoci sme dnes 16 rokov po revolúcii, súčasné školstvo je ešte stále priveľmi podobné tomu pred ňou. Deti sú vychovávané a vzdelávané takmer takým istým spôsobom, akým boli kedysi školení ich rodičia. Absolvent školy je tak skôr človek poddajný, poslušný, disciplinovaný, než jedinec vhodný pre trhové prostredie - tvorivý, samostatný, schopný presadiť sa a obhájiť si svoj názor v diskusii. V tejto podobe teda škola očividne nespĺňa v plnej miere svoju primárnu funkciu - pripraviť svojich žiakov na život v realite - v trhovej spoločnosti.

Rozvoj tvorivosti a kritického myslenia je zo škôl vytláčaný rozsahom predpísaného povinného učiva, ktorého prebratie bohato prepĺňa čas učiteľov i žiakov. Dôraz je kladený na memorovanie poznatkov, a pritom je priam absurdné, aby sa v časoch informatického rozmachu škola sústreďovala na kvantitu osvojených informácií, namiesto toho, aby sa venovala rozvíjaniu schopnosti samostatne si relevantné informácie vyhľadať a vedieť ich efektívne použiť.

Medzinárodné prieskumy PISA, TIMSS a PIRLS, ktoré porovnávali úroveň žiakov základných škôl v krajinách OECD, poukázali na to, že práve tieto zručnosti slovenským žiakom chýbajú. Úlohy vyžadujúce samostatnosť a kreativitu nezvládajú. Naši pätnásťroční žiaci majú dokonca značný problém porozumieť prečítanému textu a odpovedať na jednoduché otázky vzťahujúce sa k jeho obsahu. A pritom toto je práve jedna z najdôležitejších zručností a základná škola by ju mala svojim žiakom dať ako prvú. Pokiaľ čítanie znamená pre žiaka len poznanie písmeňiek, robí to z neho polovičného analfabeta. To poukazuje na fakt, že súčasný spôsob fungovania základnej školy je mimoriadne neuspokojivý. Na rozvoj potrebných zručností nedávajú priestor encyklopedickými faktami prepchaté osnovy. Je to poľutovaniahodné, pretože táto koncepcia obmedzuje aj snaživých pedagógov.

Túto situáciu nemožno zmeniť malými kozmetickými úpravami. Aby mohli byť školy reformované, je treba revolúciu - v tom zmysle, aby o nich prestalo byť rozhodované na centrálnej úrovni, aby sa stali samostatnými konkurujúcimi si subjektmi. Vo vzťahu k reforme obsahu učiva na školách to znamená, že táto samostatnosť a autonómnosť sa musí prejavovať takisto v tvorbe osnov samotnými školami. Pretože pokiaľ bude obsah preberaného učiva riadený centrálnou a osnovy ostanú jednotné, potom školstvo ostane nepružné a absolventi nebudú reflektovať potreby na trhu práce.

Samostatnosť škôl je prvou podmienkou na to, aby medzi školy vstúpilo konkurenčné prostredie, aby sa školy prispôbili potrebám regiónu a priblížili svojim hlavným "konzumentom" - žiakom a rodičom. Táto zmena by mala viacero dôležitých následkov. Škola by sa prestala orientovať na priemerného žiaka. Umožnilo by to diferenciáciu - vznik rôznorodých škôl, ktoré by vyhovovali žiakom s rôznymi danosťami a potrebami. Každá škola by mohla ponúknuť svoj jedinečný program, čo by sa stalo prostriedkom na tvorbu konkurenčného prostredia, a v konečnom dôsledku aj na zvyšovanie kvality škôl.

Ak by sa takáto reforma podarila, štátu by ostali povinnosti určiť nutné minimum obsahu osnov, vytvoriť systém na porovnávanie kvality škôl a informovanie verejnosti o jej možnostiach. Za celkovú podobu preberaného učiva, ako aj za celkovú kvalitu výučby by zodpovednosť niesla škola samotná.

To ale nie sú žiadne novátorské myšlienky, hovorí sa o nich už dlho a podobné princípy sa podarilo presadiť v iných sférach, a preto sa natíska otázka, prečo sa teda, napriek mnohým rečiam o reforme, toho tak málo zmenilo?

Základným vážnym problémom je, že spoločnosť potrebu zmeny školstva tak razantne necíti. Mnohým učiteľom a rodičom súčasný systém vyhovuje možno práve preto, že aj oni ním boli odchovaní a iný nepoznajú. Vidno to aj z toho, že rodičov väčšinou pramálo zaujímajú detaily o škole, ktorú bude navštevovať ich dieťa, ich kritériami obyčajne nie je prínos školy pre rozvoj schopností a vedomostí dieťaťa, ale skôr prozaickejšie dôvody - vzdialenosť školy od bydliska a pod. A tak je zo strany rodičov minimálny tlak na meranie kvality škôl.

Široká slovenská verejnosť totiž nevníma skutočné vzdelanie ako hodnotu. Rodičom a aj deťom väčšinou nejde o to, ako deti danej látke rozumejú, čo naozaj vedia, ale skôr im záleží na známkach, na vysvedčení, na titule. To spôsobuje, že spoločnosť reformu školstva nepožaduje a je v tejto problematike pasívna. Obhájenie nutnosti reformy a následne aj jej presadenie je práve preto také ťažké, lebo ak táto tematika nezaujíma občanov, nestane sa ani prioritou politikov. Sú to vlastne tie isté problémy, ako pri reformách v iných sférach, navyše ešte umocnené tým, že výsledky reformy školstva sa prejavujú po obzvlášť dlhom čase. Politici bez záujmu a tlaku verejnosti zrejme nemajú motiváciu pustiť sa do vecí razantne.

Jednoznačným riešením sa teda zdá byť osveta - vtiahnutie verejnosti do tejto problematiky, a to informovaním o stave, v ktorom sa školstvo nachádza, oboznámením s možnými riešeniami a prospechom, ktorý reforma môže priniesť ďalším generáciám. Lenže pokiaľ je informovanie a vzdelávanie spoločnosti riešením problému vzdelávania spoločnosti, tak sme možno práve objavili jadro problému, a bludný kruh, ktorý spôsobil takú dlhú stagnáciu.

Faktom je, že slovenské školstvo pokrívajú za európskym a ostáva len dúfať, že so vstupom slovenskej pracovnej sily na európsky trh to začne byť aj vecou verejnou. Pretože pokiaľ sa bude o reforme diskutovať iba v úzkom kruhu pedagogických odborníkov, ostane to iba vecou teoretickou.

Použitá literatúra:

Jens Henrik Haahr a kolektív, Explaining Student Performance. Evidence from the international PISA, TIMSS and PIRLS surveys. <http://www.danishtechnology.dk> 2005